

C) Stanovení přípustného oběhu, zamezení přímých i nepřímých zápůjček státu v bankovkách, převzetí cedulového bankovníctví.

D) Stažení valut, kovových peněz domácích i cizích jednak pro obchod s cizinou, jednak pro kovový poklad.

E) Rychlé zachycení jmění, obzvláště movitého, provedením soupisu jako přípravy pro majetkovou dávku.

F) Docílení aktivního rozpočtu novými daněmi a zvýšením starých.

G) Majetkovou dávkou měly být staženy státovky úplně, za současného zřízení cedulové banky, která by vydávala platidla plně bankovně krytá, buď v měně korunové nebo měně jiné, buď s oběhem nuceným, neb bez něho dle stavu trhu a poměrů hospodářských.

20. K těmto opatřením musila být vybrána národohospodářsky vhodná doba. Ke konci prosince 1918 přestala thesaurace, v lednu snižován úrok ze vkladů, nastal nadbytek peněz a příležitost k započetí reformy.

A) B) Odpoutání od rakousko-uherské banky a zmenšení oběhu.

21. V lednu 1919 počal jsem s přípravami pro tuto akci. Rozhodnutí bylo potřebí nejprve otázku, které bankovky rakousko-uherské banky uznáme. Námi nebyly uznány 10.000koruny, 25- a 200koruny (po jedné straně tištěné) a na tom se setrvalo.

Dále bylo potřebí rozhodnouti, které zásady se přidržíme: zdali zásady teritoriální či zásady osobní. Teritoriální znamenala, že uznáme a označíme všechny bankovky, které v určitou dobu obíhají budou

na území Československé republiky bez ohledu na to, je-li jejich majitelem náš příslušník či cizozemec. Zásada osobní znamenala by, že bychom uznali a ověřili jen bankovky, které náležely by v určité době příslušníku našeho státu, ať by se zdržoval kdekoli.

Je zřejmo, že jen první cesta byla schůdná a že všecko ostatní ani kompromisně nesmělo být respektováno, poněvadž by se nám nahrnulo sem bankovek, odevzdávány by byly k okolkování našim příslušníkům a pod.

Rozhodl jsem se pro teritoriální zásadu bez jakýchkoli úchylek a dle toho od počátku byly konány přípravy.

Technicky jednalo se o to, máme-li kolkovati bankovky vytištěním kolku na bankovku samu, či kolkem nalepovaným. Prvý způsob narazil na nepře-konatelné překážky technické a použit byl jen u tisícovek, kde bylo hleděno opatření kolek dokonalý, nesnadno padělatelný a proto kolkováno v kolkovním úřadě v Praze banvou chemickou. Ostatně opatřeny kolky pro nalepování.¹⁰⁾

Koruny a dvoukoruny musily být vynechány z kolkování, poněvadž bylo potřebí asi 250 milionů kusů kolků a zdržení bylo by příliš veliké. Nebezpečí, že se k nám pohnou koruny a dvoukoruny, nebylo tak veliké, poněvadž obnos korun a dvoukorun byl kontingentován na 880 mil. K pro celé Rakousko-Uhersko. Kolkování zdrželo by celou akci nesmírně nejenom při výrobě kolků, ale také při provádění kolkování (počítání předložených korun a dvoukorun, odpočítání kolků a vydávání jich, evidence a zápisy).¹¹⁾

22. Účel kolkování bankovek byl dvojitý: měl být zjištěn oběh jejich na území Československé republiky jako základ k dalším akcím valutním a tento oběh měl být prohlášen za blok, který nesmí být překro-

čen, leč při soukromoprávním krytí nebo na základě zvláštního zákona.

Rakousko-uherská banka lombardovala válečné půjčky, půjčovala Maďarsku miliardové obnosy, půjčovala nepřímo také Rakousku lombardováním jejich pokladničních poukázek převzatých pro forma vídeňskými bankami a tím vším zvyšovala oběživo a převýdaj bankovek. Tento nepříznivý vliv měl být zastaven separací bankovek u nás obíhajících. Mělo být všude jasno, že se u nás rozmnožování neprovádí.

23. Toto opatření nenarazilo na odpor. Jinak se to mělo se snahou zmenšiti oběh bankovek. Tu objevovala se oposice, která však přehlížela účel toho opatření.

Bylo mi velmi vzdáleno mysliti, že zmenšení oběživa bude mít za následek snížení cen. Takové mechanické myšlení, takové vyznávání kvantitativní teorie peněžní, dle níž peníze se pokládají za zboží a učí se, že, čím více peněz v oběhu, tím vyšší ceny a naopak, nebylo nikomu tak vzdáleno jako mně.

Já chtěl docíliti něčeho zcela jiného. Chtěl jsem restringovati oběh na takovou míru, aby byla nouze o oběživo, aby obchodníci musili si jíti vypůjčit k bankám, banky k cedulové bance, která by jim půjčila diskontem obchodních směnek, takže to, oč by potřeboval obchodní a průmyslový život více než obnášel by stálý oběh na státovkách, bylo by národohospodářsky a bankovně kryto, vyplynulo by z potřeb hospodářského života, výměny statků, přizpůsobovalo by se jeho potřebám, takže oběh by byl větší neb menší dle toho, byla-li by cirkulace statků větší neb menší. To by byl mílový krok k úpravě měny.

Námítka, že úrok u peněžních ústavů ze zápůjček byl vysoký, není správná. Naše peněžní ústavy měly

takový nadbytek peněžních vkladů, že je odmítaly, platily $\frac{1}{2}\%$ — 1% a kde kdo se divil, že chtějí 8% ní úrok ze zápůjčky u nich kontrahované. To však bylo přirozené.

Ústav měl na př. 100 mil. vkladů starších i nových, z nichž platil průměrně 2% vkladového úroku. Z těch měl 20 mil. bezúročně v pokladnách, 30 mil. na bezúročném účtě žirovém, 10 mil. na $\frac{1}{2}\%$ u poštovní spořitelny, 20 mil. v cenných papírech se zúročením 4% a 20 mil. mohl rozpůjčit. Zaplatí 2 mil. vkladatelům a dostane od poštovní spořitelny 50.000 K, z cenných papírů 800.000 K, a potřebuje jen na vkladový úrok 1.150.000 K, čili přes $5\frac{1}{2}\%$ z 20 mil. K rozpůjčených. Na režii, risikovou premii a výdělek je dnes počítáno velmi málo 3% .

Žcela jinak by se měla věc, kdyby mohl peněžní ústav rozpůjčiti nejen 100 mil., nýbrž jíti ještě se směnkami k cedulové bance, vypůjčiti si tam za sazbu 5% a rozpůjčiti tento obnos za 6% . Mohl by zapůjčiti za 6% a platiti ještě ze vkladů $3\frac{1}{2}\%$, poněvadž by na 80 mil. rozpůjčených vkladů vydělal vkladový úrok $3\frac{1}{2}\%$ z 80 mil., dále obnos $2\frac{1}{2}\%$ čili 2 mil., z nichž ukryl by si $3\frac{1}{2}\%$ vkladový úrok z 20 mil. v pokladnách a na žiru v obnosu 700.000 K, zbylo by mu na režii 1.3 mil. Avšak on by ze směnek takto získaných 30 mil. diskontoval u cedulové banky za 5% a rozpůjčil je za 6% , čili vyzískal by hrubě 1% čili 300.000 K.

Zvýšení úrokové míry vkladové podporovalo by spoření. Nutnost, aby průmysl i obchod pracovaly s úvěrem, měla by za následek, že by se snažily nakoupené suroviny rychle zpracovat a zboží rychle prodat, poněvadž dluhy jedí z mísy. Život hospodářský přiblížil by se normálu.

24. Tohoto účelu chtěl jsem dosáti a jednalo se jen o to, mnoh o-li má býti zadrženo. Předpokládal jsem, že bude v oběhu, na žirových účtech u rakousko-uherské banky a na pokladničních poukázkách této banky vydaných jejími filiálkami v území Československé republiky úhrnem 10 miliard korun. Zadržeti jsem chtěl 80%, takže by zbyly v oběhu 2 miliardy a poněvadž stát by si svoje pokladniční hotovosti okolkoval plně, asi 3 miliardy korun.

Za dob mírových bylo 31. prosince 1913 v oběhu 2½ miliardy, se žirovým účtem 2.65 miliardy korun, avšak zlatem bylo kryto a nepotřebovalo bankovního krytí 1½ miliardy, byl tudíž oběh v Rakousko-Uhersku potřebný a resultující pouze ze zlatého pokladu bez ohledu na obchodní život 1¼ miliardy. Tyto bankovky by zde totiž zůstaly i kdyby byly zapláceny bance veškeré směňky diskontované (926 mil.) a lombardy (310 mil.), státní dluh (60 mil.), úhrnem 1296 milionů.

Československo potřebovalo by asi ⅓ tohoto oběhu čili okrouhle 450 mil. před válkou, nyní vzhledem k zvýšené cenové úrovni asi 5krát tolik, čili 2250 mil. K, takže, kdyby zůstalo při 3 miliardách oběhu, byl by více než dostatečný základ i když počítám s tím, že z oběhu vymizely zlatníky a zlaté mince, poněvadž tento oběh nebyl značný.

Tím ovšem nebyl by býval oběh vyčerpán. Co by však život obchodní potřeboval, čerpal by již bankovně a vše, co by bylo na dít tyto 3 miliardy, bylo by bankovně kryto, bylo by výsledkem hospodářského života.

V poradách o této výši zadržného obnosu mínění se velmi různila, ne v tom, že by nebylo zdrávo učiniti takovéto opatření, nýbrž bylo souzeno, že by to bylo příliš mnoho. Bohužel, nemohla býti tato věc

ani veřejně prodebatována, ani půda pro opatření takové připravena, poněvadž každá veřejná zmínka by znamenala útěk od hotovosti, obecenstvo by nechtělo mítí hotových peněz, nastal by boj všech proti všem, bojkot peněz, jak jsme v malém zažili při okolkovací akci.¹²⁾

Situace ztěžována také agitací devalvační. Každý takovýto zásah byl by vykládán jako bankrot státní přes to, že obnosy zadržené byly zúročenu půjčkou.

Provedl jsem proto zkoušku o vlivu zadrženi hotovosti. Dne 25. ledna 1919 požádal jsem banky, spořitelny, záložny a raifeisenky, aby **ze svých hotovostí pokladničních** a to pouze z hotovostí zapůjčily státu 1250 mil. K a složily je u Zemské banky; rakousko-uherské bance zakázána výplata ze žirových účtů, takže z oběhu bylo vyloučeno 1250 mil. korun a všecko na žirových účtech. Těchto bankovek bylo potřeba ke kolkování jednak tisícovek pro všeobecnou potřebu (ježto měly býti kolkovány v kolkovním úřadě), jednak pro Slovensko.

Protože však stažení bankovek provedeno k ultimatu lednovému (před činžovním termínem) mělo poskytnouti zároveň obraz, jak bude působiti takováto restrikce oběhu.

Ukázalo se, že poruch vůbec nebylo a že za celý měsíc nebylo u rakousko-uherské banky vymáháno peněz diskontem neb lombardem.

Tím více utvrzen jsem byl v názoru, že 50% zadrženi nepostačí, poněvadž propuštěním státních peněz a mezd, nebude zadrženo ve skutečnosti více než asi $\frac{1}{3}$ oběhu.

Pokus, abych získal v ministerské radě souhlas k vyššímu procentu zadrženi selhal, naopak musil jsem dáti ustanovení do zákona, že mohou býti ministerským nařízením menší obnosy dodatečně propu-

štny. Poslední moje naděje, finanční výbor, kde jsem se pokusil o zvýšení aspoň na 60%, nechtěl si vzít na sebe zodpovědnost a to tím spíše, že proti nucené půjčce ozval se odpor u člena výboru prof. Engliše, který chtěl k témuž účelu půjčku dobrovolnou.¹³⁾

Jsem přesvědčen, že tehdy byl takový psychologický moment, že by se ve veřejnosti klidně sneslo zadržetí 80%, ale bohužel se tak nestalo.

Návrh zmocňovacího zákona předložil jsem dne 25. února 1919 (příloha č. II.), finanční výbor hned se o něm radil a podal zprávu v nové schůzi téhož dne konané a uvedl jsem zákon řečí, již uveřejňuji v příloze III.

Ještě v noci bylo spojení železniční ze zahraničím zastaveno, obsazeny hranice vojskem, aby sem nebyly pronášeny bankovky a provedeno v desíti dnech okolkování dle nařízení příl. IV. Použito k tomu občanské pracovní povinnosti v míře nejrozsáhlejší. Spořitelny, banky, větší záložny staly se na dobu tu státními úřady a jejich úředníci státními úředníky. Na dobu tu zavedeno moratorium, zakázáno přijímání vkladů. Vše provedeno přesně a bez poruch.

Uvážil-li se, že byly připraveny úplně důvěrně kolkky, provedeno kolkování tisícovek, rozvoz kolků po celé republice, natištěny instrukce, natištěny vkladní listy a rozvezeny, zřízeny hlavní komisariáty a komisariáty okresní a všechna ta dobrovolná organisace klapala a že současně při uzavření hranic dál se soupis válečných půjček u berních úřadů, pochopíme, jaký byl psychologický stav naší veřejnosti v oné době.

Mnoho-li lásky a oddanosti ke státu, mnoho-li sebezapření a vzdání se osobního pohodlí ve všech vrstvách povolanych k práci! Cítilo se, že klademe základy pro finanční budoucnost svého státu, že svá-

dáme boj se strašným dědictvím, jež zanechalo nám Rakousko.

Jsem přesvědčen, že v té době dalo se udělat více stažením většího obnosu. Tehdáž! Později, kdy vykupovány sympatie voličské líčením křivdy a návrhy na uvolnění zadržovaných obnosů, později, kdy zapadli jsme do předválečného závodění stran a zapomněli na svůj úkol, zbudovati stát, později by se to nedalo provést, poněvadž jsme klesali hloub a hloub.

Na tuto dobu svého největšího boje proti drahotě a pro lepší budoucnost finanční, máme si častěji vzpomnout.

C. Stanovení přípustného oběhu platidel.

25. Okolkováním bankovek bylo sice docíleno první etapy, totiž zjištění oběhu a uznání nuceného oběhu jen pro bankovky okolkované. Nebyl však rozřešen poměr k rakousko-uherské bance, nebyly dány záruky, že další rozmnožování nebude se díti nesprávně. V nařízení z 25. února 1919, č. 86 sb. z. a n. bylo zakázáno hlavnímu ústavu rakousko-uherské banky v Praze a jejím filiálkám okolkovati zásoby bankovek, které měly ve svých pokladnách, takže rakousko-uherská banka neměla okolkovaných bankovek.

Bylo však potřebí jíti dále a dostati hlavní ústav i filiálky rakousko-uherské banky nejen pod státní kontrolu, nýbrž přeměnit je na státní banku československou.

Proto nařízením ze dne 6. března 1919, č. 199 — ještě před ukončením okolkování, jež trvalo od 3. do 9. března — převzal jsem do správy 1% záročitelnou zápůjčku, uzavřenou při okolkování bankovek, zárově účty a pokladniční poukázky rakousko-uherské